



А. П. Бурляй
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Уманський національний університет
садівництва, Умань, Україна
bur-alina@yandex.ru

УДК 631.147



О. О. Гуцаленко
здобувач,
Національна академія
аграрних наук України, Київ, Україна
557555@ukr.net

РОЛЬ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ПРОПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. Проведено аналіз ринку органічної продукції сільського господарства у світі та країнах Європейського Союзу. Визначено основні тенденції розвитку міжнародного і вітчизняного ринків органічної продукції та встановлено роль України у формуванні пропозиції європейського ринку органічної продукції. Окреслено перспективи подальшого розвитку ринку органічної продукції в Україні й світі.

Ключові слова: ринок, органічна продукція, пропозиція.

А. П. Бурляй

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії,
Уманський національний університет садівництва, Україна

О. А. Гуцаленко

соискатель, Национальная академия аграрных наук Украины, Киев, Украина

РОЛЬ УКРАЇНИ В ФОРМУВАННІ ПЕРЕДЛОЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. Проведен аналіз ринку органічної продукції сільського господарства в світі та країнах Європейського Союзу. Виявлені основні тенденції розвитку міжнародного і вітчизняного ринків органічної продукції. Визначено роль України у формуванні пропозиції європейського ринку органічної продукції. Окреслено перспективи подальшого розвитку ринку органічної продукції в Україні й світі.

Ключевые слова: рынок, органическая продукция, предложение.

Alina Burlay

PhD in Economics, Associate Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine

Oksana Hutsalenko

Researcher, The National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE ROLE OF UKRAINE IN THE EUROPEAN MARKET OF ORGANIC PRODUCTS SUPPLY FORMATION

Abstract. Introduction. Safety and quality of food is an important problem in many countries today, and environmental safety of agricultural products becomes one of the main factors of its competitiveness on domestic and foreign markets. Organic agriculture provides balanced state of the ecosystem that is the key to sustainable economic and social development of society. Development of the organic products market in Ukraine is essential for the formation of organic products supply on the European Union market. **Purpose.** The purpose of the article is to determine the place of Ukraine in the formation of supply of the European market organic products.

Results. In the world, organic production began to emerge in the 20s of the twentieth century. Since that time, the organic products markets have begun to develop rapidly in many countries. At the end of 2009, world areas under organic agriculture amounted 37.5 million hectares in more than 1.8 million certified organic farms, which amounted 0.9% of the total area of farmlands of 160 countries. In Europe, countries' certified area under organic agriculture increased from 3.6 million hectares in 1999 to 9.5 million hectares in 2009 and amounted 25.3% of the world area that is occupied by organic production. Therefore, by this indicator European countries take the second place in the world organic agriculture after the countries of Oceania, which amounted 25.3%.

Over the researched period, the world market of organic products has increased almost in 4 times from \$15.2 billion in 1999 to \$60 billion in 2010, and it tends to grow annually on \$4.753 billion.

In Europe, the market of organic products amounts \$26 billion (EUR18.4 billion), including approximately \$24.4 billion among the countries of the European Union, of which 72% are Germany, France, Britain and Italy.

Compared with the EU countries, development of organic agriculture in Ukraine is much slower. In 2012, there were 155 manufacturers that are certified as organic according to the EU regulation requirements. They manage on the area of 270 320 hectares, herewith they get higher yields with better quality than the average for the country. By the area of certified farmlands, in 2009 Ukraine was on 22nd place in the world, that shows a great potential of organic production in Ukraine. However, the proportion of certified organic farmlands in the total area of farmlands in Ukraine is only 0.7% and in the EU countries – 4.72%.

Conclusion. As a result of searching ways to harmonize relations between society and nature is the incipience and progress of the market of organic products. European countries long ago have identified a priority of organic agricultural products market, and Ukraine has significant natural and economic potential, which in perspective will become one of the most important subjects that will form the supply on this market.

Keywords: market; organic products; supply.

JEL Classification: O13, Q17, Q57

Постановка проблеми. Екологічна безпека та якість сільськогосподарської продукції стають основними факторами її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Сьогодні людство дедалі більше звертає увагу на екологічний спосіб агровиробництва, що обумовлюється двома аспектами. По-перше, у світі значно зросли потреби в якісних продуктах харчування, які не справляють негативного впливу на навколишнє середовище і здоров'я населення, а навпаки, сприяють їх покращенню. По-друге, як показав світовий досвід, виробництво екологічно чистих продуктів – економічно вигідний напрям сільського господарства із вищою нормою прибутку, ніж у традиційному агровиробництві [1]. Органічне сільське господарство забезпечує збалансований стан екосистеми, що є запорукою сталого розвитку економічної та соціальної сфери суспільства.

Розвинені країни світу в процесі історичного розвитку дійшли розуміння щодо необхідності екологічного спрямування свого подальшого поступу. Саме тому сформувався світовий ринок органічної продукції. Використання світового досвіду у цій сфері вкрай актуально для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення ринку органічної продукції та механізму його функціонування в Україні й світі розглядало чимало науковців, у тому числі М. Кобець, В. Артиш, Н. Бородачева, Т. Дудар, Є. Милованов, О. Рудницька, П. Саблук, О. Царенко. Серед зарубіжних дослідників варто виділити наукові праці Г. Грюгера (Gruyger, 1991), А. Подолинського (Podolinsky, 2003), Е. Пфайффера (Pfajffer, 2003), Р. Штейнера (Steiner, 1923) та ін.

Однак попри різноманіття досліджень, залишаються проблемними й невирішеними питання, пов'язані з обґрунтуванням шляхів формування пропозиції органічної продукції в Україні в умовах європейської інтеграції.

Мета статті полягає у виявленні тенденцій розвитку світового, і зокрема європейського, ринку органічних продуктів, визначенні ролі та перспектив України у формуванні пропозиції європейського ринку органічної продукції.

Основні результати дослідження. У світі органічне виробництво почало зароджуватися у 20-х роках ХХ ст. Саме тоді австрійським філософом Р. Штейнером (Steiner, 1923) було створено теорію антропософії, суть якої полягає в пошуку гармонії людини з навколишнім світом [2]. Ця теорія мала багато прихильників, які почали створювати ферми в Німеччині, Швейцарії, Великобританії, Данії і Нідерландах [3]. Розвиток органічного виробництва продовжився і після Другої світової війни. Наприклад, у Великобританії було створено рух «Soil Association», лідером якого був Альберт Говард (Howard, 1925). Він та його прихильники виступали за відновлення родючості ґрунтів традиційними методами господарювання. Тоді ж у своїх працях Вальтер Норзборн (Norzborn, 1940) уперше застосував термін «органічний» [4]. Проте засновником органічного руху в світі все-таки вважають японського філософа Мокіші Окада (Okada, 1936) [5].

У 1972 р. у Франції було створено Міжнародну Федерацію органічного сільськогосподарського руху IFOAM, яка сьогодні є однією із провідних світових організацій у галузі органічного виробництва. Цією організацією прийнято основні принципи виробництва органічної продукції та стандарти, за якими проводяться сертифікація, маркування і контроль якості. На початок 2011 р. у світі функціонувало 385 сертифікаційних організацій [6].

Відтоді ринки органічної продукції почали стрімко розвиватися в багатьох країнах світу. На

кінець 2009 року світові площі під органічним землеробством склали 37,5 млн. га в понад 1,8 мільйонах сертифікованих органічних господарствах, що становило 0,9% загальної площі сільськогосподарських угідь 160 країн світу (рис.). За період від 1999-го до 2009 р. у світі спостерігалася стійка тенденція до збільшення площ сертифікованих органічних сільськогосподарських угідь. Найвищі темпи зростання спостерігалися у країнах Азії, Латинської Америки та Африки.

Як показано на рис., у країнах Європи сертифікована під органічним землеробством площа збільшилася від 3,6 млн. га в 1999 р. до 9,5 млн. га у 2009 р., і нині складає 25,3% світової площі, що зайнята органічним виробництвом. Тому за цим показником європейські країни займають другу позицію у світі після країн Океанії, що становить 25,3% [7].

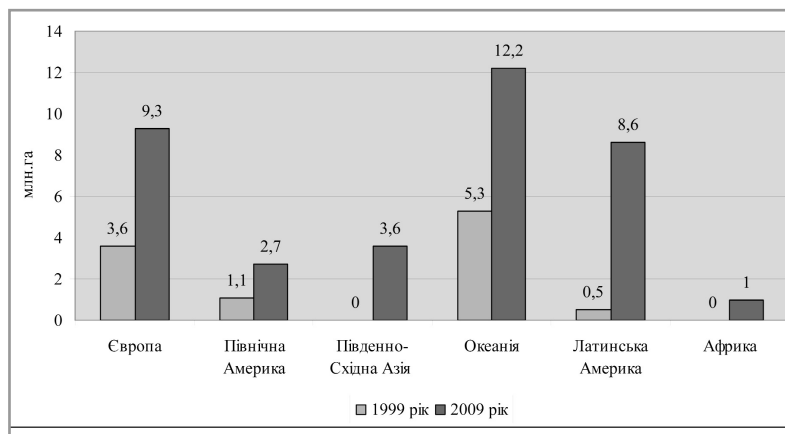


Рис. Динаміка зміни площ під органічним землеробством у світі, 1999-2009 рр.
Джерело: Складено авторами на основі [7]

За досліджуваний період світовий ринок органічної продукції зріс майже вчетверо – від \$15,2 млрд. у 1999 р. до \$60 млрд. у 2010 р., тобто він має тенденцію до щорічного зростання на \$4,753 млрд. (рівняння тренду $y = 4,7536x + 6,7327$) [7-9].

При цьому варто відзначити, що у 2009 р. 95% світового ринку належало країнам Європейського Союзу і США. В Європі ринок органічних продуктів складає \$26 млрд. (18,4 млрд. євро), у тому числі приблизно \$24,4 млрд. припадає на країни Європейського Союзу, серед яких 72% займають Німеччина, Франція, Великобританія та Італія. Якщо врахувати, що обсяг світового ринку сільськогосподарської продукції становить близько \$2,2 трлн., то частка ринку органічної продукції в ньому складає близько 4%.

Зростання світового ринку органічної продукції забезпечується в основному завдяки стабільному збільшенню попиту в розвинених країнах, а також формуванню потреби в такій продукції у країнах, що розвиваються (табл. 1).

Таблиця 1

Світовий ринок органічної продукції, 2012 р.

№ з/п	Країни із найбільшою кількістю виробників органічної продукції, шт.		Країни із найбільшим товарообігом органічної продукції, млн. дол. США	
	1	2	1	2
1	Індія	400 551	США	20 155
2	Уганда	188 625	Німеччина	6020
3	Мексика	128 862	Франція	3385
4	Ефіопія	123 062	Великобританія	2000
5	Танзанія	85 366	Канада	1904
6	Перу	44 827	Італія	1560
7	Туреччина	43 096	Швейцарія	1180
8	Італія	41 807	Японія	1000
9	Іспанія	27 877	Австрія	986
10	Малі	27 771	Іспанія	905

Джерело: [9]

Як свідчать проведені дослідження, в одних країнах цей ринок розвивався відповідно до державної політики, спрямованої на розширення експортного потенціалу країни, в других – як реагування на потреби споживачів, які своєю активною громадською позицією провокували виробників і державу до більш конструктивної політики в галузі розвитку екологічного виробництва, у третій країнах це відбувалося завдяки плідній взаємодії виробничих структур та наукових організацій. Європейський ринок органічної продукції у 2010 р. вартісно вимірювався сумою в \$19,7 млрд., його левову частку займали країни Європейського Союзу [10]. Наразі кількість виробників органічної продукції у 27 країнах ЄС становить 219 555 господарств, які обробляють площу розміром 9,3 млн. га.

У 2009 р. близько 2/3 загальної кількості органічних площ країн Європейського Союзу належали Іспанії, Італії, Німеччині, Великобританії, Франції та Австрії, а 80% органічних господарств ЄС знаходились в Італії, Іспанії, Греції, Німеччині, Австрії, Польщі та Франції (табл. 2).

Слід відмітити і значні відмінності в розвитку органічного виробництва не лише в межах окремих країн, а й областей цих країн. У структурі сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом, 43,7% припадає на ріллю, 40,4% – на пасовища, 8,9% – на багаторічні насадження і 7% – на інші сільськогосподарські угіддя. У структурі посівів органічних культур переважають зернові – 37,9% та культури на зелений корм – 37,9%. У структурі багаторічних насаджень найбільшу частку складають оливкові культури – 43,1%, горіхові – 16,2% і виноградники – 14,3%. Питома вага інших фруктових культур – 11,1% [7].

У країнах Центральної та Східної Європи спостерігається стрімкий ріст площ угідь, занятих органічним виробництвом, які від 2001-го до 2009 р. зросли втричі. Зауважимо, що 60% (1,3 млн. га) цих угідь у 2009 р. були розміщені у Чеській Республіці (32%) та Польщі (29%). Від 2008-го до 2009 р. площі оброблюваних органічних земель у Центральній і Східній Європі збільшилися на 14,5%.

Органічне сільське господарство стало одним із найбільш динамічних секторів сільського господарства країн ЄС. Наприклад, у 2009 р. споживання органічних продуктів у країнах ЄС оцінювалося в 17,3 млрд. євро, причому третину складає Німеччина.

72% органічних продуктів (у вартісному вираженні) споживається у чотирьох країнах – Німеччині, Франції, Великобританії та Італії. Утім, у 2009 р. відбулося зменшення обсягів споживання органічної продукції у Великобританії – порівняно із рівнем 2008 р. на 13%. У 2010 р. падіння продовжилось й сягнуло 5,9%. Проте у більшості інших країн споживання органічних продуктів збільшилося і у 2009-му, і у 2010 роках, незважаючи на економічну кризу. Це особливо помітно у Франції, Швеції, Бельгії, Нідерландах та Іспанії.

Розглянемо детальніше розвиток органічного виробництва у деяких країнах ЄС.

Німеччина. Ринок органічної продукції в Німеччині займає перше місце серед країн Європейського Союзу та друге місце у світі. У 2010 р. обсяг цього ринку становив 5,9 млрд. євро. За останні десять років товарообіг зріс утричі – від 2,05 млрд. євро у 2000 р. до 5,9 млрд. євро у 2010 р.

У 2010 р. німецький ринок органічної продукції збільшився на 2% порівняно із 2009 р. Продажі у спеціалізованих магазинах зросли на 8%. Окрім того, протягом останніх трьох років спостерігався ріст обсягів імпортованих органічних продуктів [7].

Франція. Сьогодні Франція знаходиться на п'ятому щаблі за площами органічних земель серед країн ЄС і має потужний ринок органічної продукції. На кінець 2012 року в органічному сільському господарстві Франції було задіяно 24 425 господарств, що на 7,5% більше, ніж у 2011 році (22 600 господарств) та на 135,7% більше порівняно із 2001 роком, коли функціонувало 10 364 виробники. Водночас, зростає площа сертифікованих органічних угідь – від 950 тис. га у 2011 р. до 1 032 941 га у 2012 р. (на 8,7%). Загалом за період від 2007-го до 2012 р. площі земель під органічним виробництвом збільшилися на 85%.

Обсяг ринку органічної продукції Франції демонструє динамічність зростання: у 2012 р. він складав 4 млрд. євро, тобто за останні п'ять років збільшився майже удвічі (2,1 млрд. євро у 2007 р.). Окрім екологічної свідомості виробників та споживачів Франції, на подібні процеси впливає і політика держави. Наприклад, якщо доходи від органічної сільськогосподарської діяльності перевищують 40%, то для виробників існують пільгові умови оподаткування, що сприяє розвитку сектору виробництва [12].

Фінляндія. Перші згадки про органічне землеробство як нову форму господарювання у Фінляндії з'явилися в 1910-х роках, коли почали проводитися дослідження стосовно впровадження біодинамічних методів у землеробстві. У результаті у 1927 р. було створено перше органічне господарство, а у 1946 р. – Асоціацію біодинамічного сільського господарства Фінляндії. Засновником органічного виробництва був біохімік і професор А. І. Віртанен, який за свої розробки у 1945 р. отримав Нобелівську премію.

Від того часу органічне сільське господарство у Фінляндії розвивалося досить низькими темпами, і в

Таблиця 2
Основні показники розвитку органічного виробництва у країнах Європейського Союзу

Країна	Площа органічного виробництва (га), 2009	Зміна площ органічних угідь (%), 2009/2008	Частка площ органічних угідь (%), 2009	Чисельність виробників органічної продукції (осіб), 2009	Зміна числа виробників органічної продукції (%), 2009/2008
Іспанія	1 602 868	21,6	6,43	25 291	18,8
Італія	1 106 684	10,4	8,68	43 230	-3,0
Німеччина	947 115	4,3	5,59	21 047	6,2
Великобританія	738 709	-0,7	4,20	5156	-4,2
Франція	676 394	15,9	2,46	16 446	23,7
Австрія	518 757	5,3	18,50	21 000	4,5
Чеська Республіка	398 407	16,6	9,38	2689	46,6
Швеція	391 524	16,4	12,56	4816	31,6
Польща	367 062	16,6	2,37	17 092	12,4
Греція	326 252	2,7	3,94	23 665	-1,6
Данія	170 346	2,2	6,40	2689	-2,2
Румунія	168 288	201	1,22	3078	10,9
Фінляндія	163 583	8,8	7,19	3967	4,1
Латвія	161 157	-0,3	9,10	4033	-4,0
Португалія	157 179	-26,7	6,02	1651	-13,2
Словаччина	146 762	7,4	7,60	370	6,0
Угорщина	140 292	14,2	3,32	1617	0,2
Литва	129 091	5,6	4,87	2652	-5,2
Естонія	95 167	9,0	10,49	1277	2,6
Нідерланди	51 911	2,9	2,69	1413	0,8
Ірландія	49 165	9,9	1,20	1548	26,9
Бельгія	43 363	14,6	5,66	1021	13,3
Словенія	29 388	-1,5	6,01	2096	1,4
Болгарія	12 320	-26,1	0,40	446	75,6
Кіпр	3816	64,3	2,61	732	140,0
Люксембург	3614	2,2	2,76	77	-9,4
Мальта	26	4,0	0,25	12	-7,7
Загалом у країнах Європейського Союзу	8 599 240	9,6	4,52	209 111	6,2

Джерело: [8; 9]

1989 р. у країні налічувалося 373 сертифіковані органічні господарства. Станом на 2012 рік площа сертифікованих органічних сільськогосподарських угідь становить близько 205 тис. га, або 9% загальної площі сільськогосподарських угідь країни [13]. У Фінляндії функціонує 4300 органічних ферм, кількість яких протягом 2011–2012 рр. зросла на 11%. Водночас загальне число суб'єктів господарювання у Фінляндії має тенденцію до зменшення. Середній розмір органічного господарства складає 48 га, що на 10 га більше за пересічне аграрне підприємство країни.

У 2012 році обсяг органічного ринку сягнув майже 200 млн. євро, проте це становить лише 2% загального продовольчого ринку Фінляндії. Експорт органічної продукції у 2009 році дорівнював близько 14 млн. євро (близько 1% загальної суми експорту). Як країна – член ЄС Фінляндія керується і органічним законодавством цієї організації, і власними стандартами органічного виробництва, які регулюються державою [13].

Нідерланди. Динамічний розвиток характерний і для органічного ринку Нідерландів. Від 1999-го до 2009 р. кількість органічних ферм у країні зросла на 18%, одночасно площа органічного виробництва збільшилася на 125,7% (від 22 997 га у 1999 р. до 51 911 га у 2009 р.). Обсяг ринку за цей самий період збільшився від 235 млн. євро до 647 млн. євро (на 175,3%), проте частка споживання складає лише 1,1–2,3% загального споживання.

Із Нідерландів експортується близько 70% органічної продукції на суму 500–550 млн. євро, а імпортується продукції на суму 250–300 млн. євро. Загальний бюджет на розвиток органічного ринку в Нідерландах на період 2008–2011 рр. становив 49,2 млн. євро [14].

Порівняно із країнами Європейського Союзу розвиток органічного сільського господарства в Україні відбувається значно повільніше (табл. 3). Станом на 2012 рік діяло 155 виробників, сертифікованих як органічні відповідно до вимог регулювання ЄС. Вони господарюють на площі 270 320 га, але при цьому отримують урожаї вищі та якісніші, ніж пересічно по країні [15]. Слід зазначити, що за площею сертифікованих угідь у 2009 р. Україна знаходилася на 22 місці у світі, що свідчить про значний потенціал органічного виробництва в нашій країні. Проте частка сертифікованих органічних угідь у загальній площі сільськогосподарських угідь в Україні становить тільки 0,7%, тоді як у країнах ЄС – 4,72%. Середній розмір господарства в Україні та країнах ЄС різко відрізняється: в Україні він становить 1903 га, у країнах ЄС – лише 42,2 га.

Обсяг ринку органічної продукції в Україні дорівнює 2,4 млрд. євро, що становить 12,97% показника по країнах ЄС. Питома вага ринку органічної продукції в загальному обсязі сільськогосподарського ринку в Україні складає близько 1%, що є надзвичайно низьким показником.

Висновки. Результатом пошуку шляхів гармонізації відносин між суспільством і природою є зародження та поступ ринку органічної продукції. Його розвиток дасть змогу підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва, посилити продовольчу безпеку навіть у

найбідніших регіонах світу, забезпечити соціальну справедливість і збереження навколишнього середовища. Європейські країни вже давно визначили для себе пріоритетність ринку органічної сільськогосподарської продукції. Україна, маючи значний природно-економічний потенціал, у перспективі також може стати одним із важливих суб'єктів, що формуватимуть пропозицію на цьому ринку.

Література

1. Зелінський М. Органічне землеробство – це шанс не вижити, а жити й розвиватися / М. Зелінський // Агросвіт України. – 2010. – № 1. – С. 8–9.
2. Гуменюк Г. Д. Органічне виробництво в світі – історія розвитку та сучасний стан / Г. Д. Гуменюк // Біоресурси і природокористування. – 2010. – № 3–4. – С. 56–62.
3. Екологічне сільське господарство: кроки назустріч. Крок перший: екологічне землеробство: посіб. / Тибурський Ю., Підлісник В., Солтисак І. та ін.] ; за ред. В. Підлісник. – К.: Вид-во НАУ, 2006. – 80 с.
4. Асоціація учасників органічного виробництва «БІОЛан Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biolan.org.ua/publications/press/>
5. Ярмилка В. ЕМ технологія – основа органічного землеробства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lol.ua/rus/showart.php?id=23166>
6. History of IFOAM [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.ifoam.org>
7. Agence BIO d'apres FiBL/IFOAM et divers organismes européens [Electronic resource]. – Accessed mode: www.organic-world.net/agence-bio-2013
8. Compiled by FiBL in cooperation with, AMI and ORC 2011, based on national sources [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2011/fibl-ifoam-survey-data-2009-regions.pdf>
9. Willer H. The World of Organic Agriculture – Statistics and Emerging Trends 2012 [Electronic resource] / Helga Willer and Lukas Kilcher (Eds.). – Accessed mode: <http://www.organic-world.net/yearbook/2012.html>
10. FiBL-AMI Survey 2011, based on national sources [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.organic-world.net/fibl-ifoam-2013-global-data-2011.pdf>
11. Про агровиробництво та відповідне маркування сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів: Постанова ЄС від 24 червня 1991 року № 2092/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec>
12. The French organic sector continues to expand to meet the food demand for organic products [Electronic resource]. – Accessed mode: www.agencebio.org
13. Фінляндія: історія органічного виробництва // ORGANIK UA. – Грудень 2012 – лютий 2013. – С. 20–25.
14. Нідерланди: дослідження як визначальна складова органічного ринку // Біолан Україна. – 2011. – № 8. – С. 6–10.
15. Органічний рух України підбив підсумки 2012 року // ORGANIK UA. – Грудень 2012 – лютий 2013. – С. 18.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2013

References

1. Zelinsky, M. (2010). Organic agriculture is a chance not just to survive, but to live and evolve. *Agravit Ukrayiny (Agrarian World of Ukraine)*, 1, 8-9 (in Ukr.).
2. Humenyuk, G. D. (2010). Organic production in the world – a history of development and the current status. *Bioresursy i pryrodokorystuvannya (Bioresources and Environmental Management)*, 3-4, 56-62 (in Ukr.).
3. Pidlisnyk, V., Soltysyak, I., Tybursky, Yu. et al. (2006). In V. Pidlisnyk. *Ecological agriculture: Steps towards. First step: ecological farming*. Kyiv: NAU (in Ukr.).
4. Association of Organic Production «BIOLan Ukraine» (2013). Retrieved from <http://www.biolan.org.ua/publications/press/> (in Ukr.).
5. Yarmylka V. (2011). *EM technology is a basis of organic agriculture*. Retrieved from <http://www.lol.ua/rus/showart.php?id=23166> (in Ukr.).
6. History of IFOAM (2013). Retrieved from <http://www.ifoam.org>
7. Agence BIO d'apres FiBL/IFOAM et divers organismes europeens (2013). Retrieved from: www.organic-world.net/agence-bio-2013 (in French).
8. Compiled by FiBL in cooperation with, AMI and ORC 2011, based on national sources (2011). Retrieved from <http://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2011/fibl-ifoam-survey-data-2009-regions.pdf>
9. Willer, H., & Kilcher, L. (Eds.). *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2012* (2012). Retrieved from <http://www.organic-world.net/yearbook/2012.html>
10. FiBL-AMI Survey 2011, based on national sources (2013). Retrieved from <http://www.organic-world.net/fibl-ifoam-2013-global-data-2011.pdf>
11. EU regulation (1991). *On agricultural production and related labeling of agricultural products and foodstuffs*. Retrieved from <http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec>
12. The French organic sector continues to expand to meet the food demand for organic products (2013). Retrieved from www.agencebio.org
13. Finland: history of Organic production (2012-2013). *ORGANIK UA* 26, 20-25 (in Ukr.).
14. The Netherlands: exploration as a main part of organic market (2011). *Biolan Ukraine (Biofield Ukraine)*, 8, 6-10 (in Ukr.).
15. Organic movement of Ukraine summarized the results of 2012 (2012-2013). *ORGANIK UA* 26, 18 (in Ukr.).

Received 05.10.2013

Таблиця 3
Роль України у формуванні європейської пропозиції органічної продукції у 2005-2010 рр.

Показник	Країни ЄС		Україна	
	2005	2010	2005	2010
Кількість сертифікованих органічних господарств, шт.	187 686	219 555	72	142
Площа угідь, сертифікованих для органічного виробництва, га	6 760 320	9 276 593	249 872	270 200
Частка сертифікованих органічних угідь у загальній площі сільськогосподарських угідь, %	3,54	4,72	0,59	0,70
Середній розмір господарства, га	36,00	42,20	3361,00	1903,00
Обсяг ринку органічної продукції, млрд. євро	11,00	18,50	0,5	2,40
Частка ринку органічної продукції в загальному обсязі сільськогосподарського ринку, %	2,0	5,1	0,0	0,5

Джерело: Складено авторами за даними [4; 8; 9; 15]